

Persoonlijke verhalen houden Molukse geschiedenis levend

*“Ik geloof dat er in ieder van ons een klein stukje geschiedenis zit”
- Svetlana Alexievich*

Dit heb ik zeker zo ervaren in het Oral History project met Stichting Buah Hati en het Lingecollege, waarin ik zowel met jong en oud schitterende gesprekken heb gehad over inclusie, discriminatie en identiteit. Bij Oral History leggen we persoonlijke herinneringen van ooggetuigen vast door middel van interviews. Deze persoonlijke verhalen geven het verleden kleur. Iets wat ik soms moeilijk voor elkaar krijg met onze objectieve bronnen in het depot. De verhalen vertellen de menselijke kant van de geschiedenis en raken ons. In dit Oral History project maken de leerlingen van Lingecollege kennis met de geschiedenis van de Molukse gemeenschap in Tiel. De betrokken ouderen delen hun geschiedenis en houden deze zo levend.

Door de politieke situatie in Indonesië komen er heel wat mensen ongewild naar Nederland. Eerst komen er in 1950 Indische Nederlanders. Een jaar later volgen 12.500 Zuid-Molukkers. Tiel levert een aandeel in de opvang. In landhuis 'De Elzenpasch' worden twaalf gezinnen gehuisvest. Tweehonderd anderen vinden onderdak in het voormalige D.U.W. werkkamp, de 'Schutssluisen', aan het einde van de Grote Brugse Grintweg. Rond 1960 bouwt de gemeente in de Hertogenbuurt extra huizen voor deze groep. Het is het begin van een ontwikkeling naar een kleurrijke stad.

Het project begint met een interviewles op school door schrijver Ronald Giphart en een introductie op de Molukse geschiedenis door Benji Sariwating van Buah Hati. Vervolgens gaan de leerlingen naar het Regionaal Archief Rivierenland voor een rondleiding door het depot met verschillende archiefstukken over de geschiedenis van Molukkers in Tiel. Na de rondleiding interviewen ze in groepjes een Molukse oudere over zijn of haar leven. In de laatste stap kiezen de leerlingen tussen een schrijfworkshop van Giphart of een workshop van vakdocent Ninja Heevel van Zinder en maken ze een artikel of illustratie voor een gezamenlijke krant. Deze krant is dus het eindproduct van dit project.

‘Ik sliep in een barak van 4 bij 5’

Milou van Adrichem, Evi Buijs, Naomi Zuur en Rosalyne Janssen

Het is een stormachtige dag. Daar komen we dan, helemaal doorweekt. In het Regionaal Archief Rivierenland worden we verwelkomd en verwezen naar onze stoelen. Als eerste mogen we mee met Sylvia, zij leidt ons rond door de verschillende depots en neemt ons mee door het Archief. In de verschillende depots komen we veel informatie te weten over de Molukkers. Hoe ze in Nederland werden verwelkomd, hoe ze zich voelde bij de

overtocht en hoe het verblijf voor hen was geregeld. Wij vinden de rondleiding erg interessant, maar bij de laatste 5 minuten verwaterd onze concentratie. Ook hebben we een paar foto's gemaakt zoals u ziet hiernaast. Daarna begint het interview. De Molukker die wij moeten interviewen is een 70 jarige man (geboren in 1951, in Limburg). Zijn naam is Louis Werinussa. Hij heeft een leuke uitstraling, vrolijke kleren en staat positief in het leven. Het doet

ons goed om te zien, hoe hij het nu allemaal heeft geregeld ondanks zijn verleden. Hij heeft één zoon en een Indonesische vrouw en is nog steeds erg gelukkig. Hij heeft een tekst voorbereid en begint te vertellen.

Lees verder op pagina 2

Het kamp

Hij start met zijn verhaal, zet zijn leesbril goed op, en begint met vertellen. 'Ik ben dus Louis, en ik heb in een kamp gewoond. Hier vlakbij, namelijk Schutluizen aan de Peppelaan en de Grootbrugsegrintweg in Tiel. Ik heb hier 10 jaar gewoond van 1952 tot 1962 en ik ben daarna verhuisd naar de Hiederikzijstraat, waar ik tot het heden woon.' Wij beginnen met het stellen van een vraag: 'Hoe vond u het leven in het kamp?' 'Het kamp was een concentratiekamp geweest als doorvoerkamp voor de Joden. Na de oorlog is dit gebruikt voor de Molukkers, die werden verdeeld in 60 kampen. Als opgroeiend kind vond je het fantastisch, het was groot en je kon van alles doen. Maar als ouder was het een hel. Er werd verteld, dat de Molukkers na 3/6 maanden weer zouden terugkeren naar het land van herkomst. Hierdoor leerden ze ook geen Nederlands, en stond de koffer altijd klaar. Maar het is nu al 70 jaar verder, en van de belofte is niks gekomen. Tevens werd er ook gezegd dat als je niet mee wilde gaan, je dood ging'.

Het leven in een barak

Daar sliep ik dan, in een barak van 4 bij 5 meter met 2 ouders en 5 broertjes en zusjes. Na een tijdje verhuisde onze burens, dus mochten wij dat stuk bij ons barak voegen. We sliepen op stromatrasen, op stapelbedden van 3-hoog, die we hadden gekregen van de regering. Het was alleen vaak erg koud, vooral als het sneeuwde, dan was het een hel. Dit kwam door de dunne- en niet geïsoleerde muren. Ook moesten we alles delen, het washok, de toiletten en de douche's. Wilde je met warm water douchen, dan kon je dit eerst gaan halen, en meenemen in grote en zware emmers. Het eten was ook erg wennen, we aten s'ochtends en 's middags brood. In de avond kregen we een warme maaltijd, die bestond uit aardappelen met bonen of stamppot. Deze moesten we halen in een centrale keuken. Tijdens feestdagen kregen we meer eten, zoals kleine hapjes/snoepjes. De opvoeding die ik kreeg van mijn ouders was erg streng, je moest iedereen respecteren. Ook was het erg militaristisch. Thuis spraken we Maleis, maar buiten of op school spraken we Nederlands.

De overtocht

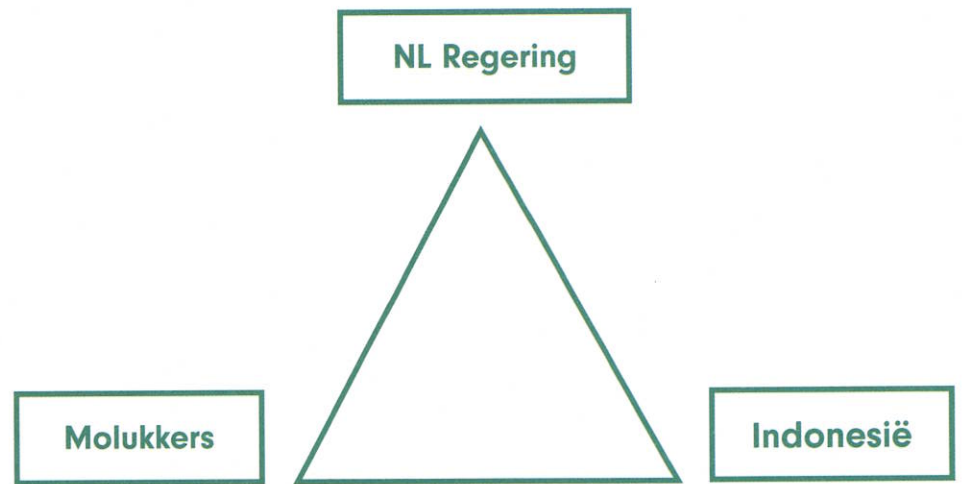
Wij staan versteld van het verhaal van Louis, maar dan schiet er een vraag binnen. 'Heeft u verhalen gehoord van u ouders, over de overtocht?' Ik heb de overtocht zelf niet meegemaakt, maar verhalen die heb ik wel. Mijn ouders kwamen uit in Rotterdam, en er waren in totaal 12 schepen. Niet alleen Molukkers kwamen naar Nederland, ook Militairen kwamen terug.

Regering

Nu spaar je voor een vakantie naar Spanje, toen der tijd voor een vakantie naar Indonesië. Wij werden gebruikt als slaven, en daarom hebben wij een driehoeksverhouding. Wij, Molukkers, willen met Nederland en Indonesië in gesprek over de onafhankelijkheid. De onweer slaat weer toe en de volgende vraag wordt gesteld.

Leven in Nederland

'Zou u terug willen naar Nederland?' Hij vertelt ons zijn verhaal. Ik woon hier 70 jaar, mijn hele leven al. Ik weet niet beter namelijk, dan het wonen hier in Nederland. Ik heb ook een Nederlands paspoort. Mijn vrouw en zoon zouden ook niet terug willen gaan. De leefomstandigheden zijn ook veel slechter, huizen zijn van bamboe en van riet, en het werk daar is heel anders. Je zou daar ook gediscrimineerd kunnen worden, vanwege je achtergrond. Ik zou pas terug willen gaan, als de Nederlandse regering ons brengt en het voor de Molukkers regelt. En ook al onze spullen meebrengt zoals mijn gitaren. Ik speelde namelijk muziek en had lang haar. Wij lachen en zien het beeld gelijk voor ons, hij laat een foto zien en dit maakt ons beeld compleet. Hij speelde drum, gitaar, basgitaar en hij zong. De onweer is eindelijk gestopt en de nieuwe vraag ploft als een donder in onze hersenen. 'Merkte u verschil toen u hier in Nederland op school zat?' Wat kleur betreft wel, maar ik viel niet heel erg op. Er zaten ongeveer 10/15 andere getinte kinderen in de klas. Ik had het goed op school, ben daar nooit gediscrimineerd en ik heb ook goeie banen gehad. Ik ben tot nu toe 2 keer gedis-

crimineerd. De 1e keer gebeurde, toen ik bij een bedrijf in Hilversum, spullen moest gaan meten. Hier werd ik gezien als iemand die daar werkte, terwijl ik dat niet kwam doen. De 2e keer had ik een biemachine ontworpen voor de industrie in Bulgarije. Maar van de directeur mocht ik niet mee, hij dacht dat ik geen paspoort had, die ik wel heb. En vond dat een getint persoon, niet goed was voor het bedrijf.

Aanval

Louis vertelt, dat hij er nog wat wil bij vertellen, dus gaan we aandachtig meeluisteren. In 1969 kwam Souhatoe naar Nederland. Maar 35 Molukse jongeren pleegden een aanval. Deze jongens kende ik. Ronald Giphart loopt langs, en heeft gelijk een vraag. Wat vond u van die actie? Ik vond het goed dat er dan een gesprek zou komen tussen Souhatoe, Nederland en de Molukkers. Dat zou een vooruitgang voor de onafhankelijkheid zijn. Ik wil het liefst dat Nederland erkenning gaat geven, zijn excuus geeft en zijn belofte moet nakomen.

De kapingen

Ronald Giphart is duidelijk erg geïnteresseerd en heeft nog een vraag. Wat gebeurde na de bezetting? Net zoals bij de 1e kaping hadden ze ook bij de 2e kaping dezelfde eisen. Bij de 2e kaping in 1975 kwam het door een gesprek voor onafhankelijkheid. Hierbij zijn 3 mensen vermoord, dit had nooit gemogen! In 1977 bij de 3e kaping kwam het weer door dezelfde eisen. Hierbij was er een school bezet, en ik vind dat de school nooit had hoeven. Het is stil, ieder-

een verwerkt het verhaal. Maar dan wordt de volgende vraag gesteld. Wat deden deze acties voor de Nederlanders ten opzichte van de Molukkers? Tijdens de kapingen was ik in Indonesië, daar moest ik me steeds melden bij de politie. Hier werden vragen gesteld. Zoals waar woont u, enzo. We zitten erg in het verhaal en we luisteren met volle concentratie. Hierbij ontstaat de vraag, Wat vond u van de kapingen? Ik vond de kapingen goed, Nederland had zich moeten houden aan hun belofte. Behalve de doden.

Het heden

U woont nu zelf in een Molukse wijk, hoe is dat nu? Het is net als alle anderen, alleen eten Molukkers rijst in plaats van aardappelen. Alleen eet ik juist aardappel. Ik ben blij met mijn huis, tuin en muziek. Ik heb ook met Golden Earring op het podium gestaan. We lachen en zien het gelijk voor ons, de tijd dringt, en onze laatste vraag nadert. Wat is hetgeen wat u het meest trots maakt op de dag van vandaag? Mijn zoon en mijn muziek. Ook het leven in de wijk. Ook ben ik blij dat ik jullie meer informatie over ons heb mogen vertellen.

* Met dank aan Louis Werinussa, Regionaal Archief Rivierenland.

Muziek in ons bloed

Felix van Rooij, Jonny Chen, Lana van Laar en Shaimaa Zaidani

In het kader van onze schoolopdracht, die in het teken staat van de Molukse geschiedenis in Nederland, hebben we een interview gevoerd met Benji Sariwating over zijn eigen levensverhaal en de relatie tussen Molukkers en hun muziek.

Zo begon het

Benji is 41 jaar en woont in de Molukse wijk in Tiel. Hijzelf zegt overigens niet te kunnen zingen en ook geen instrumenten goed te kunnen bespelen. Vroeger toen hij klein was kon hij bij zijn oom wel wat liedjes spelen op het keyboard, maar dat waren vooral simpele liedjes. Nu is hij al ruim 22 jaar DJ en draait in de zomer ook in verschillende landen. Dit werk vindt hij erg leuk om te doen, en ook verdient hij er wat extra geld bij. Hij doet het niet alleen voor de leuke muziek, maar zegt het zelf vooral te doen om iedereen een leuke avond te bezorgen. Hij vindt het dus leuk om mensen te entertainen. Hij is geïnteresseerd geraakt in het werk van Dj's, doordat hij ooit naar een feestje is gegaan van zijn vriend en daar probeerde hij te draaien. Dat was in Tiel en er waren veel Molukse jongens. Daarna kocht hij wat

platen en uiteindelijk mixte hij 3 platen aan elkaar. De volgende keer dat hij ging draaien, wist hij precies hoe hij die 3 platen moest mixen. Hij had veel ge oefend en liet dat ook zien. De volgende keer belden die jongens hem op en wilden dat hij nog een keer ging draaien. En zo is hij begonnen als een DJ, een van zijn kinderen stond zelfs al op zijn vijfde (!) plaatjes te draaien.

Muziek in de Molukse cultuur

Zelf denkt Benji Sarawating dat de muziekstroming die meer lijkt op Nederlandse muziek in de toekomst door Molukse jongeren verder zal gaan

assimileren, hij ziet dit soms zelfs ook al gebeuren. Ook zet hij zich in om in de toekomst meer 'feestfaciliteiten', waar op dit moment volgens hem gebrek aan is, rond de Molukse wijk te vergroten. We vroegen hem ook of er volgens hem een morele grens zou zitten op de mate van respect die de Molukse cultuur kan ontvangen. Hij hoopt zelf dat deze cultuur in de toekomst verder kan doordringen in de Nederlandse samenleving, en deze bijzondere bevolkingsgroep zo ook meer waardering zou kunnen ontvangen van de samenleving als geheel. So wieso vindt hij het belangrijk dat meer mensen deze (soms letterlijk) nog redelijk afgezonderde bevolkingsgroep

met zijn diverse cultuur leert kennen. We kregen tijdens het interview de indruk dat de Molukse cultuur erg open staat voor aanpassingen, maar soms toch ook weer vasthoudt aan haar traditionele principes, wat het volgens ons een heel unieke bevolkingsgroep maakt.

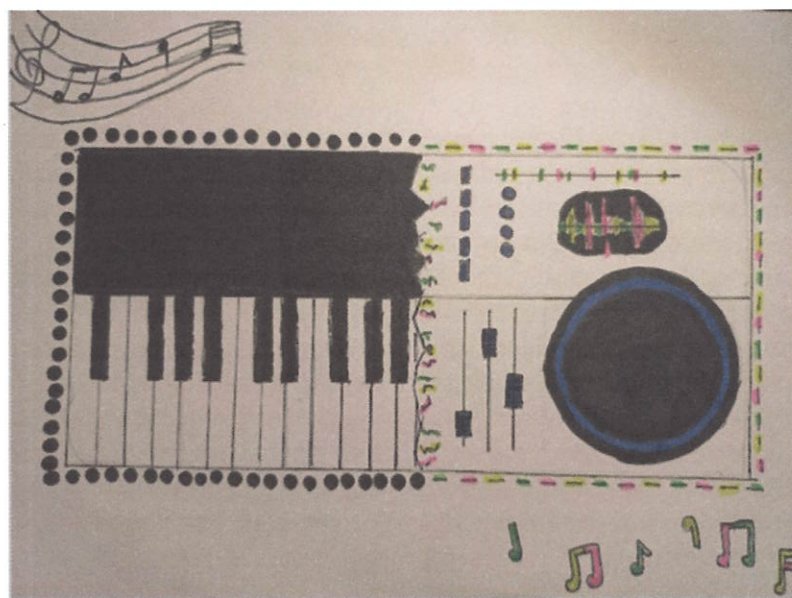
Verbonden met het ritme

Molukkers krijgen van jongs af aan veel contact met muziek. Daarom komen veel Molukkers in de muziekindustrie terecht. We kregen het idee dat de Molukkers zich nauw verbonden met elkaar voelen. Meneer Sarawating gaf bijvoorbeeld aan dat er regelmatig feestjes zijn waarbij de buurt 'bij elkaar komt'. Het schijnt ook voor te komen dat men in de ochtend gewoon de muziek kan aanzetten, zonder dat er klachten van buurtbewoners binnen komen. We kregen het idee dat de feesten in Molukse wijken heel spontaan waren, net zoals de samenleving als geheel is. Bij veel gelegenheden wordt er gezongen, bijvoorbeeld bij de kerk en bij een begrafenis. Dit is gewoon traditie voor hen, muziek is zit bij de Molukkers in de cultuur.

Dus dan groei je automatisch al op met muziek, met de klanken en de zang. In elk huis staat er wel een instrument, maar er staan ook altijd Dvd's en Cd's. Deze Dvd's worden nog steeds afgespeeld. De muziek zit er voor ouderen en jongeren echt nog in. Ze zijn er mee opgegroeid en meestal is het een uitlaatklep voor hen.

Familiebands

Binnen de Molukse familie heb je dus familiebands en dat heb je al van jongs af aan. In een familieband speelt de ene gitaar, de andere speelt bas. Zo zijn er veel bandjes in een wijk en wordt er veel gejammed. Jammen wordt op een tijd afgesproken en dan kunnen mensen gewoon een instrument meenemen en meespelen, het is dus eigenlijk een soort mix. En vroeger werd er weleens in de stichting jam-avonden gespeeld. Ze komen dus gewoon bij elkaar en spelen muziek, en ze doen alles uit het hoofd. Veel mensen leren noten lezen, maar Molukkers doen het op het gevoel.

Hoe is het om nergens je thuis te kunnen noemen?

Ouiam Ben Touhami, Rayan Sadikki, Sara Ben Ali en Alicia Tan

Frits Manuhutu komt uit de Molukken uit het eiland Saparua uit het dorpje Haria. In 1951 kwam hij op 3 jarige leeftijd samen met zijn ouders, die in het KNIL had meegevochten, en moeder naar Nederland. Er werd gedacht dat ze hier tijdelijk zouden verblijven, maar dat pakte anders uit. Ondertussen woont Frits al 71 jaar in Nederland.

“Waarom besloot uw gezin naar Nederland te gaan en niet op te gaan in het Indonesische volk?”

De vader van Frits was een voormalige Korporaal in het KNIL. Hij had een broer die getrouwd was met een Indiëse Nederlandse vrouw. Zijn vrouw had een theeplantage en haar ouder woonde ook in de buurt. Zijn broer had een heel leven opgebouwd samen met zijn vrouw en besloot te blijven. Zijn vader integendeel vertrok. ‘Ze mochten niet meer verder vechten’, vertelde Frits. Er was niks meer te halen in Indonesië. Frits is samen met zijn vader en zijn moeder in de boot Roma vertrokken op 8 februari naar Nederland.

“Wat gebeurde er bij de aankomst in Nederland?”

Na de reis kwamen hij samen met zijn ouders aan in de Lloydkade. Vervolgens gingen ze in een bus naar Amersfoort. Je moest je daar melden. Na het melden kregen je winterkleden. Na 1 dag in Amersfoort kregen ze te horen, waar ze tijdelijk zouden verblijven: in het kamp Westerbork. Weer stapten hij samen met zijn ouders op de bus onderweg naar Westerbork.

“Wat vond u ervan toen u erachter kwam dat u in Westerbork gezeten had?”

‘Het zal wel’, antwoordde Frits. Hij leed er een normaal leven. Hij speelde er met andere kinderen. Je ging er naar school. Ze hadden er namelijk een eigen kampschool, waar hij tot groep vier les kreeg. Frits’ zijn gezin moest toen hij 10 jaar was namelijk het huis uit, omdat het in het kamp niet zo lekker ging. ‘Mijn vader was nooit thuis en mijn moeder was niet zo sterk’, vertelt hij. Frits’ zijn ouders werden gescheiden van hun kinderen.

De kinderbescherming bepaalde dat ze niet mochten wonen bij zijn tante. Daarom werden ze in een kindertehuis geplaatst.

“Hoe was het voor u in het kindertehuis?”

‘Verschrikkelijk’, vertelt hij, ‘maar ik moest me sterk houden, ik was de oudste.’ Na een tijdje in het kindertehuis gewoond te hebben, wende hij. Hij werd rustiger. Hij accepteerde de situatie waarin hij zat. Frits heeft er tot zijn 14de gezeten. Daarna hebben ze hem geprobeerd in een pleeggezin te zetten.

“Hoe beviel het pleeggezin?”

Frits heeft in dag bij een pleeggezin gezeten in Putte, omdat hij niet zonder zijn zusjes ergens wilde wonen. Daarom is hij in een kindertehuis terecht gekomen voor jongens, waar hij tot zijn 16de woonden. Hij was op zijn 16 namelijk weggelopen.

“Waar bent u terechtgekomen nadat u was weggelopen uit het kindertehuis?”

‘Er was iets gebeurd in dat te huis’, vertelt Frits. Er was wat gestolen bij de Hema. Als straf mochten de jongens het kindertehuis niet verlaten. ‘Ik had afgesproken met vrienden op 30 april, Koninginnedag’ vertelde hij. Maar dat kon helaas niet doorgaan. Daarom verzoon Frits een plan. Hij had een goede band met juffrouw Coby. ‘Coby, mag ik wat vragen? Ik heb niets met dat hele diefstal te maken, maar mijn mam is bijna jarig. Kan ik van mijn spaargeld wat krijgen? Dan kan alvast een cadeautje kopen,’ zo was het ongeveer gegaan vertelde Hij. Coby ging akkoord, maar dan moest hij wel op tijd terugkomen. Hij belde een vriend op, die hem op de bromfiets kwam ophalen. Frits vertelde: ‘Ik kwam nooit meer terug. Het geld gebruikte ik gewoon voor benzine.’ Op 30 april ging hij naar het Café waar hij had afgesproken met zijn vrienden. In Rotterdam kwam hij verdiende hij geld aan het lossen van boten. Na een tijdje in gewerkt te heb-

Op de tekening is een koffer te zien die symbool staat voor jeugd van Frits. Hij kwam uit de Molukken met zijn ouders en heeft in Nederland op vele plekken gewoond. Het was lastig om je ergens thuis te voelen als je familie uit elkaar werd gehaald. Gelukkig heeft Frits ondertussen wel zijn plekje gevonden in Nederland, maar toch droomt hij er nog van ooit terug te kunnen naar een vrij thuisland.

ben in de havenstad, komt hij meneer Dekker tegen. Meneer Dekker herkent Frits. Hij bleek de vervanger te zijn van zijn vorige voogd en was opzoek gegaan naar Frits nadat hij was weggelopen. Hij gaf Frits de optie om in Rotterdam te blijven en regelde een kamer voor hem.

“Er zijn vele aanslagen gepleegd, kunt u u inleven in de mensen die aanslagen pleegden?”

Hij begrijpt heel goed dat er aanslagen gepleegd werden. ‘Frustraties’, is de rede vertelt hij. Frits zelf was echter bezig met hele andere dingen. Toen Frits alleen ging wonen in Rotterdam, ging hij zijn eigen rust opzoek. Hij is opzoek gegaan naar zijn eigen gemeenschap. Toen is hij in Assen terecht gekomen, waar hij een baan kreeg. Frits heeft dus nooit meegedaan en is nooit gevraagd om mee te doen. Echter denkt hij wel dat als hij gevraagd zou zijn dat hij het wel gedaan had. Hij had slecht contact met de overheid en zou het daarom wel gedaan hebben.

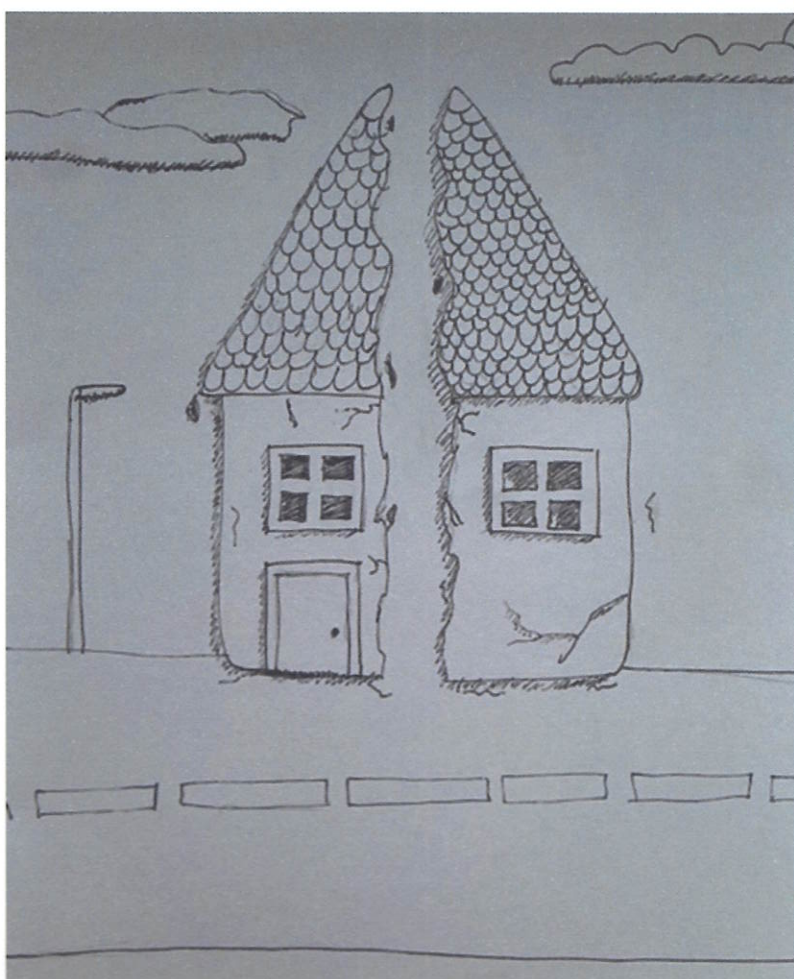
“Waarom had u een slechte band met de overheid?”

‘Ze staan niet stil voor wie je bent’, zegt hij. De overheid liet het namelijk niet toe dat hij bij zijn tante en oom mocht wonen, terwijl de mogelijkheid er wel was. ‘Dan zou ik een opvoeding kunnen krijgen vanuit de

Molukse gemeenschap. Waarom mocht dat niet?’ Als jong kind zat het hem al dwars, maar naar mate Frits ouder werd, werden zijn emoties tegen de overheid nog sterker. Volgens had de overheid zijn familie nooit uit elkaar mogen halen. ‘Is uw beeld van de overheid ondertussen veranderd?’ Frits is ondertussen 75 met drie dochters. Hij heeft twee stichtingen geopend voor de Molukse gemeenschap. ‘Ik heb gewerkt om te zorgen dat we een eigen stek hadden, een eigen koers konden behouden. Wij willen wat we willen: huisvesting, school, werk’, vertelt hij. Frits heeft gestudeerd. Al die levenservaringen hebben er voor gezorgd dat hij anders ging nadenken over de relatie tussen de Molukse gemeenschap in de Nederlandse overheid.

“Wat is het grootste verschil tussen het perspectief van uw ouders over de Molukken die naar Nederland kwamen en uw perspectief?”

‘Mijn perspectief is beter’, zegt Frits. Hij vertelt dat hij een opleiding kon kiezen en zich kon ontplooiën. Zijn ouders hadden ook dromen, die konden ze echter niet konden najagen. Zo wilde zijn moeder graag coupeuse worden, dat is haar echter nooit gelukt. Daarentegen is Frits wel geworden wat hij wilde worden en heeft bereikt, wat hij wilde bereiken. In dat perspectief ziet hij veel verschillen.

Hier is te zien dat een huis in twee delen breekt. Dit laat zien hoe Frits’ familie volledig uit elkaar is gehaald, en deze pijn onherstelbaar is, net zoals de breuk van het huis. Dit was erg zwaar voor de familie Manuhutu. Zo brak niet alleen het huis, maar ook hun harten in twee delen.

"Hoopt u ooit nog terug te gaan naar de Molukken?"

Hij hoopt in zijn hart erg graag terug te kunnen gaan naar de Molukken als onafhankelijk land, hij is er echter niet van overtuigd dat hij dit ooit nog zal kunnen meemaken. 'Ik denk niet dat de machten zo groot zijn in deze wereld, dat iemand naar onze stem luistert.', zegt hij ook terecht. Wel wil hij dat de Molukse gemeenschap zich kenbaar maakt in Nederland, aangezien de generatie van zijn dochters Nederland wel als thuis land zien, omdat ze hier zijn opgegroeid. Ondanks dat ze zich in Nederland thuis voelen op vakantie gaan naar de Molukken wilde zijn dochters graag: 'Dat vinden ze erg fijn', zegt hij.

"Heeft u het idee dat het uw kinderen is gelukt om een plekje te vinden in Nederland, maar uzelf nog niet helemaal?"

Hij heeft zijn plekje ook wel gevonden. Hij is in zijn gedachten vaak met andere dingen bezig. Vroeger zat Frits in Deventer, daar had hij gezag. Hier in Tiel heeft hij dat echter niet. Hier is hij onderdeel van de gemeenschap net als alle andere mensen. Hij luistert, daar voelt hij zich goed bij. 'Iedereen heeft zijn eigen ontplooiings kansen als je maar de juiste weg kiest', zegt Frits. Ook geeft hij toe dat zij dochters het ook lastig hebben. Bij bepaalde bedrijven zal je niet aangenomen worden, omdat je geen blond haar en blauwe ogen hebt. Na

het horen van de achternaam Manuhutu werd je vroeger veel sneller afgewezen dan als je Janssen heette vertelt hij. 'Vergeet nooit wie je bent', vertelt hij zijn kinderen, 'Je hoeft anderen niet het hele verhaal te vertellen, als je maar weet wie je bent, wij zijn Molukkers.'

"Vond u het vervelend als u belde om te solliciteren en uw achternaam uitsprak en twijfeling hoorde?"

Er werden vaak smoezen verzonnen, zoals: 'De baan is al ingenomen door een ander.' Wat niet fijn is om mee te maken, maar hij probeerde het telkens weer. Als het dan niet lukt, dan bewandelde hij met moed een nieuw pad. Frits adviseert dan ook om te durven

om te solliciteren en de eerste stap te zetten richting een bedrijf.

"Voelt u meer een Nederlander of een Molukker?"

Frits zegt dat hij vooral een Molukker is. Hij zegt dat hij Manuhutu heet, geen Janssen of Pieters. Ook vertelt hij dat hij te herkennen is aan zijn achternaam en zijn uiterlijk. Hij heeft geen blauwe ogen en blond haar. Hij heeft geen lichte huidskleur en volgens hem zijn dat zijn herkenningspunten. Hoewel hij geen Nederlander is, kent hij de cultuur wel goed. Hij zegt dat mensen uit dezelfde groepen altijd naar elkaar toetrekken. Marokkanen zullen naar Marokkanen gaan, Turken naar Turken.

Ze vertrouwen elkaar en ze voelen zich dichter tot elkaar. Zo is dat ook voor hem. Hij voelt zich een Molukker.

"Heeft u het gevoel dat toen de Molukkers naar Nederland kwamen, ze een deel van hun cultuur verloren?"

Nee, want de Molukkers weten tot dag van vandaag wat hun cultuur is. Toen ze naar Nederland kwamen zochten ze elkaar op en starten ze verenigingen, zoals de vereniging Kumpulan Haria. Omdat er in de Molukken veel verschillende culturen waren, werden er verschillende verenigingen geopend, waarvan er vandaag de dag nog een aantal van bestaan.

Spijt op tanten

Elif Aytakin, Romy Coers, Yordan Vastenhout en Max Daamen

In 1951 hadden Molukse militairen en hun gezinnen de kans om naar Nederland te komen. Met behulp van 11 schepen gingen ze naar Amsterdam of Rotterdam. Dit deden de meeste mensen ook maar Johan en zijn gezin niet. De mensen die niet naar Nederland waren gegaan kregen spijt van hun keuze (spijt op tanten). Toch kregen de Molukkers die niet naar

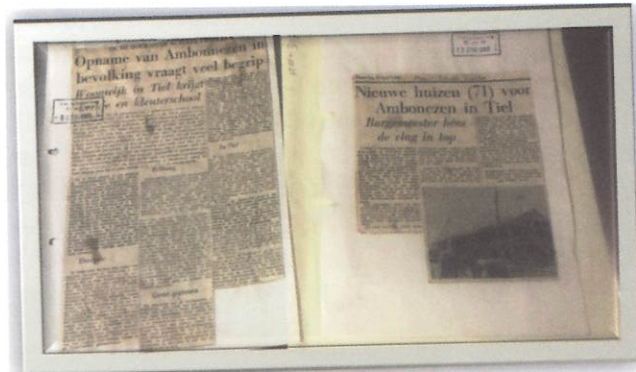
Nederland waren gegaan nog een kans, op 19 september 1965 is Johan naar Nederland gekomen. Johan is erg aardig, sociaal, zorgzaam en liefdevol. Toen hij in Nederland was aangekomen vond hij het 'kikkerkoud'. De eerste paar jaren wilde hij altijd nog terug naar Indonesië omdat het veel te koud was hier, maar achteraf heeft hij geen spijt dat hij gebleven was nu vind hij het

geweldig. Hij vond de sociale voorzieningen goed in die tijd en vond het leuk om naar school te gaan maar baalde om dikke kleren aan te doen. Op school werd hij niet vaak gepest, hij had er ook niet veel last van want hij was verliefd geworden. Hij is nu al 51 jaar getrouwd met 'de liefde van zijn leven'. Een paar jaar later kwam hij in het leger terecht maar hij was er erg ontvren-

den mee. Hij was totaal niet als vechter ingesteld en hij is zwaar tegen schieten. Hij zei dat dat kwam doordat hij erg gelovig opgevoed is (christelijk).

Nu speelt en traint Johan bij een voetbalclub waar het meestal erg gezellig is. Soms kleineren zijn medespelers andere mensen, maar Johan heeft tegen hun gezegd dat dat niet

oké is en erg kinderachtig is. Achteraf is hij dus heel blij met zijn keuze om naar Nederland te komen, omdat hij het hier erg naar zijn zin heeft en veel nieuwe en leuke mensen leerden kennen. We vonden het erg leuk en gezellig om hem te leren kennen.

Krantenartikelen links: 8 november 1960 & rechts: 13 juni 1960

Deze afbeelding gaat over spijt op tanten, de Molukkers hadden spijt dat ze niet de Nederlandse identiteit hadden aangenomen en wilden dat nu wel. Je ziet dat de Molukker op de afbeelding 'rent' naar de Nederlandse vlag en hem probeert te grijpen/ naar toe te gaan om de Nederlandse identiteit te krijgen.

Krantenartikel 30 April 1990

Het verhaal van Bram Patansarany

Julian Korf, Casper Schoonderbeek, Bjarne Schlieff en Skyler Lalieu

Bram Patansarany is een tweede-generatie Molukker die in de Molukse Wijk in Tiel woont en de tijd heeft genomen om ons zijn verhaal te vertellen. Hij is geboren in een woonoord in Muiderberg en is uiteindelijk in Tiel terechtgekomen.

De KNIL

Zijn ouders komen oorspronkelijk uit de Molukken, van het eiland Nusa Laut. Zijn vader was een beroepsmilitair van de KNIL, die tegen de Japanners en Indonesiërs heeft gevochten. "Ze vochten tegen de Jappen, daarna heeft mijn vader 2 jaar in een Jappenkamp gezeten. Daarna kwamen ze vrij en werden ze door de Nederlanders ingezet in een strijd tegen de nationalist, de Indonesiërs die vrijheid wilden. Ze waren beroepsmilitair, dus die kunnen niet weigeren, ze kunnen niet zeggen: daar hebben we geen zin in; overal waar ze ingeschakeld worden, daar moeten ze het doen."

De Reis naar Nederland

Toen de later benoemde Vrijheidsoorlog was afgelopen en de KNIL werd ontbonden, mochten de militairen gaan en staan waar ze wilden. De meeste wilden terug naar de Molukse Eilanden, maar die werd bezet door Indonesië. Ze kregen een aanbod om voor

4-6 maanden naar Nederland te gaan. Achteraf zou er een complot zijn geweest tussen Soekarno, de leider van Indonesië op dat moment, en Prins Bernhard sr. Daar is (nog) geen bewijs voor, maar Soekarno zou het op een akkoordje hebben gegooid met Bernhard om de Molukkers in Nederland te houden.

De reis naar Nederland duurde ongeveer een maand met de boot, waarop zijn vader slecht nieuws kreeg. "Het ergste is, ze zaten op die boten, (...) en tijdens die boottocht kregen ze op staande voet ontslag, dat betekende dat ze alle rechten verloren. Soldij, kregen ze niet meer, ze kregen ook te horen dat ze alle pensioenrechten waren verloren." Toen ze aankwamen in Nederland, werden de Molukkers ondergebracht in voormalig concentratiekampen Vught, Amersfoort en Westerbork, maar ook in "woonorden". Brams vader en moeder kwamen uiteindelijk terecht in Muiderberg en hebben daar Bram gekregen.

Brams ervaring

Bram en zijn ouders verhuisden al snel naar de Molukse wijk in Tiel. Hij ging naar een normale school in Tiel, maar hij voelde zich niet helemaal Nederlander. Er was een hechte Molukse gemeenschap op de school en daar hoorde hij bij. Hij ging gewoon om met Nederlanders, maar altijd meer met de Molukse jeugd.

Daarna ging hij naar de ULO, wat we nu de HAVO noemen. De meeste Molukkers gingen naar de ambachtsschool, daar waren ook Molukkers die weer een hechte groep vormden. Daarna ging Bram naar het MEAO, een economische opleiding. Daar was hij een van de weinige Molukkers, omdat de meesten naar de ambachtsschool gingen. Volgens de overheid moest dat, omdat ze toch terug zouden gaan naar de Molukken. Daar zouden ze meer hebben aan een praktische opleiding, omdat ze geen militair meer waren en dus iets anders moesten zoeken. Bram had de capaciteit om een vak te gaan leren, en dat deed hij dus ook.

De woede

Zelf was hij, net als veel leeftijdsgenoten, boos over wat de Nederlandse regering de eerste generatie heeft aangedaan. Dat werd nog erger nadat de trein-kaping was stopgezet, want daar deden 2 vrienden aan mee die hij kende. "Ik had twee vrienden in de trein, (...), maar ik ging toen vaak bij mijn tante logeren in Westerbork, wat later kamp Schattenberg werd genoemd, en toen speelde ik altijd met die twee. Ze woonden in de buurt van mijn tante. Westerbork is, als je als klein kind de situatie niet kent, een grote speelplaats. Overal bossen, we gingen hazen vangen, konijnen vangen, maar als je daar definitief verbleef...

ik woonde toen al in Tiel, in de Wijk, maar daar logeren is toch heel wat anders. Ze woonden daar met 3-4 duizend man, en die spanningen zijn natuurlijk gigantisch door wat de eerste generatie is aangedaan. In Tiel was dat minder, wij waren beter geïntegreerd."

De Molukse Wijken

Bram heeft in zijn leven veel gedaan voor de Molukse Wijken. In Tiel kwamen er in de Molukse wijk 71 woningen voor Molukse gezinnen en in Leerdam, een nabijgelegen stad, waren er ook 61 woningen. Er waren meer woningen dan gezinnen in die tijd, dus besloot de gemeente Tiel dat er ook Nederlandse gezinnen mochten wonen in de leegstaande huizen. Maar toen de Molukse gezinnen weer

kinderen kregen was er een probleem. De Molukse gezinnen wouden in de Wijk blijven wonen, dus heeft Bram samen met de wijkraad een afspraak gemaakt met de woningbouwverenigingen. Als een Nederlands gezin komt te overlijden of verhuist, komt er een Moluks gezin in die woning. Dus van de 13 Nederlandse gezinnen van het begin, wonen er nu nog ongeveer drie in de Wijk, waar het contact ook goed mee is. "Het is goed dat er meer integratie is, de meeste Molukkers wonen niet in de Wijk, dat vergeten ze wel eens. In de Wijk zijn maar 71 woningen, maar ik denk dat er iets van 1200/1300 Molukkers wonen." Hij heeft 43 jaar voor de gemeente gewerkt en zich met hart en ziel ingezet.

“Ik vind het belangrijk dat de jeugd in Nederland de Molukse geschiedenis meekrijgt”

Daan de Vos, Jochem Bogaerts, Lucas van Scharenburg en Amir Iljas

Toen we in het regionaal archief Rivierenland aankwamen zag je de 76-jarige Mingoos Manuhutual staan met een grote lach op zijn gezicht en een koffertje in zijn hand. Wij liepen met hem mee naar een kamer en op het moment dat hij zat begon hij al te enthousiast te praten. Hij is erg praatgraag en vindt het leuk dat er zulke projecten zijn op onze school. Hij is amateur historicus en weet veel over de geschiedenis van Indonesië en de Molukken, dit was een fijne bijkomstigheid. Mingoos is opgegroeid in een KNIL kamp en zijn vader was officier bij de mobile brigade. Mingoos zelf is toen hij 5 jaar oud was naar Nederland gekomen op een Australisch schip genaamd de Skau Bryn. In Tiel is hij nu de enige 2e generatie Molukker die daadwerkelijk in de Molukken is geboren.

Hoe heeft u de overstek van de Molukken naar Nederland ervaren?

“Mijn moeder zei dat we naar een heel ver en koud land gingen, dus we kregen allemaal warme kleren op ons schip. Ik zat op een Australisch schip, want de Nederlandse regering kwam schepen tekort. De oorlog was voorbij en de geallieerden hadden nog schepen over, dus hadden ze extra passagiersschepen gestuurd om ons naar Nederland te krijgen. “We kwamen in kampen terecht, want Nederland was bezig met de wederopbouw. Ze

kwamen huisvesting tekort, dus werden wij ondergebracht in kampen, kastelen en oude overheidsgebouwen. Ik was 5 jaar toen ik in Nederland aankwam, nu ben ik 76 jaar.”

Kwam u gelijk naar Tiel?

“Nee, ik ben aangekomen in kamp Overbrug in Ochten (dat was net gebouwd voor zomerkampen). Daarna ben ik in Assen terecht gekomen, dit was ook het grootste kamp waar Molukkers werden opgevangen. Hierna ben ik in het ex-concentratiekamp Westerbork terechtgekomen, toen in Barneveld en daarna pas in Tiel.”

Hoe was de omgang tussen de Nederlanders en de tweede-generatie Molukkers?

“Dat ging vrij goed. Vooral omdat er sport was, je kon zo gaan voetballen ook in de kampen. Op school ging het ook goed, zolang er maar sport was. Het enige was dat je moest zorgen dat je de Nederlandse taal goed kende, niet alleen in woorden maar ook in schrift en grammatica. Gelukkig waren er onder ons tweetalige sprekers. Die konden bijvoorbeeld de leraren helpen met les geven, maar hadden ook contact met de gemeente.”

Was het in het begin moeilijk voor u om de taal te leren?

“Het Moluks-Maleis is een vrij grammaticaal arme taal, jullie

kennen bijvoorbeeld lidwoorden en achtervoegsels. Bij ons is het zo dat er achter woorden als ‘eten’ en ‘komen’ geen achtervoegsel komt. Dat was dus best wel even wennen.”

Voelt u uzelf Nederlander of Molukker?

“Ik voel mezelf Nederlander, omdat ik hier natuurlijk ben opgegroeid en omdat ik hier bijna mijn hele leven heb gewoond. Ik heb echter nog wel een sterke band met de Molukken, omdat het toch is waar ik vandaan kom en waar mijn voorouders vandaan kwamen.”

Bent u zelf nog een keer teruggekeerd naar de Molukken?

“Ja meer dan twintig keer, niet alleen voor de Molukken maar ook voor de geschiedenis.” Mingoos is lid van club Academia, een organisatie van verschillende universiteiten die in Indonesië is opgericht; mensen die al afgestudeerd zijn kunnen dingen meegeven aan de studenten van diverse Indonesische universiteiten.

Hoe was het voor u om weer terug te zijn op de Molukken voor u en uw familie?

“Ja het is mijn moederland hè. Mijn moeder en vader zijn gerepatriëerd, want Indonesië heeft een goed verdrag: alle Indonesiërs over de hele wereld, waar die ook zitten, mogen terug naar het land van herkomst. Mijn moeder en vader zijn in Lombok gaan wonen, dit eiland is na Bali het opkomende toeristeneiland. Ze zijn erg blij dat ze teruggekeerd zijn, want daar hebben ze hun halve leven gewoond. De broer en zus van mijn moeder leven zelfs nog.”

Waarom bent u zelf niet definitief teruggekeerd?

“Het was de bedoeling dat ik eerder terugging, maar de mensen van de organisatie hadden mij hier nog nodig. Ik

heb een enorme familie: dat is alleen al in Tiel en omstreken 45 man en dan heb ik het nog niet eens over daar buiten. Ik ben namelijk opgegroeid in een gezin met zes jongens en zes meisjes.

Zou u ooit nog teruggaan?

“Het was de bedoeling dat ik nog dit jaar vertrok, want ik ben gepensioneerd; dan kan je gaan en staan waar je wil. Mijn familie heeft huizen nagelaten dus dat is ook fijn, want dan hoef ik niet ook nog een huis te bouwen. Als ik daar woon dan ga ik lekker naar Nederland op vakantie!”

Vindt u het belangrijk dat de jongere Molukse generatie (derde/ vierde generatie) alles te weten komt over de leefwijze in de Molukken van vroeger?

“Ja, omdat de eerste Nederlanders in 16e en 17e eeuw aankwamen in de Molukken. Daardoor is onze geschiedenis verwant aan elkaar. Ze kwamen specerijen uit de Molukken halen. Ik vind dan dat de jonge generaties wel moeten weten dat wij een kolonie waren van jullie. En dat dat ook een van de redenen is waarom wij hier zijn.”

Leeft u op dit moment in een Molukse wijk? En wat vindt u ervan dat er zulke wijken zijn?

“Nee, ik heb de eer om buiten het groene gebied te wonen. Die wijken zijn eigenlijk een gevolg van de afspraken die zijn gemaakt bij onze

aankomst. We zouden in kampen gaan leven, maar in 1962 ook in woonwijken. Het is een soort verdrag waarbij de Molukkers samenwerken met de woningbouw. Als een Molukker een huis zoekt, kijkt de woningbouw eerst naar plekken in Molukse wijken. Dat tenzij de Molukkers buiten de wijken willen wonen. In de eerste instantie zijn die wijken dus voor Molukkers. Eigenlijk vind ik het zelf niet fijn dat zulke wijken bestaan. In die wijken wordt namelijk enkel Maleis gesproken, zodra men dan naar school gaat moeten we weer Nederlands spreken. Ik ben van mening dat dit zorgt voor een grammaticale achterstand. Daarom leven veel van mijn broeders en zusters buiten de wijken.”

De Molukkers zijn een trots volk, hebt u een eigen manier om die trots te laten zien?

“Ik moet zeggen dat onze ouders trotser waren. Dat kwam doordat de Molukkers hun eigen cultuur wilden behouden toen ze in Nederland aankwamen.”

Een Tifa, een typisch Moluks instrument

Skau Bryn waarin Mingoos de overstek heeft ervaren

De Molukken

De Molukken

De Molukken zijn een eilandengroep in de oostelijke helft van de Indonesische archipel. In het Koninklijk Nederlands Indisch Leger (KNIL) dienden vele Molukse soldaten.

Nederlands-Indië

De Indonesische archipel was sinds het einde van de 16e eeuw een kolonie van Nederland. Door de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) werden de eilanden steeds meer onder de heerschappij van Nederland gebracht. Koffie, thee, suiker en specerijen als nootmuskaat, kruidnagel en kaneel waren gewilde producten die veel geld opbrachten.

Indonesië onafhankelijk

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd Nederlands-Indië in 1942 veroverd door Japan. Direct na de capitulatie van Japan in 1945 verklaarde Indonesië zichzelf onafhankelijk. De Nederlandse regering was het hier niet mee eens, maar moest in 1949 onder internationale druk de onafhankelijkheidsverklaring van Indonesië accepteren.

KNIL-militairen in het nauw

De nieuwe Indonesische president Soekarno wilde dat Indonesië een eenheidsstaat werd met alle eilanden onder één centraal gezag. De Molukse eilanden waren echter bang dat ze niets meer te zeggen zouden hebben over hun eigen eilanden. Een poging om een onafhankelijke Republiek Maluku Selatan op te richten werd handhandig onderdrukt. De Molukse KNIL-militairen die trouw wilden blijven aan Nederland kwamen in het nauw.

Aankomst in Nederland

In het voorjaar van 1951 arriveerden zo'n 4000 Molukse militairen vanuit Indonesië met hun gezinnen in de havens van Rotterdam en Amsterdam. Iedereen dacht dat ze snel weer zouden terugkeren, maar de realiteit besliste anders. Ze zouden blijven.

Dit project is gemaakt in samenwerking met het Regionaal Archief Rivierenland, Stichting Buah Hati, het Lingecollege, Ronald Giphart, de Schrijver Centrale en Zinder Educatie.

Milou van Adrichem, Jochem Bogaerts, Evi Buijs, Max Daamen, Zahraa Fala, Skyler Laliou, Lucas van Scharenburg, Bjarne Schlieff, Yardan Vastenhout, Daan de Vos, Shaimaa Zaidani en Naomi Zuur